

TURLI MINERAL VA ORGANIK O‘GITLARNING BEHI VA NOK HOSILI SIFATIGA HAMDA MEVALARNING SAQLANUVCHANLIGIGA TA’SIRI

Qosimjonova Yulduz Komiljon qizi

Jizzax politexnika instituti 4 bosqich talabasi

Annotatsiya : Ushbu maqolada muallif tomonidan turli mineral va organik o‘g‘itlarning behi va nok hosili sifatiga hamda mevalarning saqlanuvchanligiga ta’siri haqida ma’lumotlar keltirilgan. To‘plangan bilim hamda olib borilgan tajriba soha mutaxassislari va muhlislari uchun dasturul amal bo‘lishi haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zi: c

Respublikamizda yildan-yilga mevalarni yetishtirish hajmi keng ko‘lamda ortib bormoqda. Mevalarning sifati, bir tomondan, ularning turi va naviga bog‘liq holda bo‘lsa, ikkinchi tomondan ularni terish va uzish muddatlari hamda ularni saralash, tovar holatiga keltirish, joylash, tashish, saqlash usullariga to‘liq rioya qilib borishga ham bog‘liqdir. Bu ishlar o‘z vaqtida va a’lo darajada bajarilganda mahsulotning sifati va miqdori yanada ortadi. Shuningdek, inson organizmi uchun juda zarur bo‘lgan qand, vitaminlar, biologik faol va mineral moddalarning ko‘pligi noz-ne’matlarining oziqaligi, to‘yimlilik va shifobaxshlik ahamiyatini yanada oshiradi. Shu sababli ho‘l meva va poliz mahsulotlarini imkoni boricha yuqori sifatli holda uzoq vaqt saqlash asosiy vazifalarimizdan biridir. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 12-apreldagi PQ-2520-son “Meva-sabzavot, kartoshka va poliz mahsulotlarini xarid qilish va ulardan foydalanish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori meva mahsulotlarni aholining oziq-ovqat mahsulotlarga bo‘lgan ehtiyojini qondirish bilan birga, salomatligini saqlash bo‘yicha asosiy resurslardan biri bo‘lib, hizmat qilishini unutmazlik lozim. Shuning uchun mamlakatimiz Prezidenti rahbarligida mevachilik va polizchilik tarmog‘larini rivojlantirish kabi masalalar zamonaviy talablar darajasida hal qilinishiga alohida e’tibor qaratilmoqda [1].

Hosilli behi bog‘lariga har 2-3 yilda bir marotaba chirigan go‘ng (gektariga 20-30 t) solinadi. Mineral o‘g‘itlar esa yiliga gektariga 120 kg azot, 90 kg fosfor, 45 kg kaliy sof holda solinadi. Chirigan go‘ng bo‘lmasa o‘g‘itlar miqdori 30-40% ko‘paytiriladi. Fosfor, kaliy o‘g‘itlari va go‘ng kuzgi shudgor oldidan solinadi, azot o‘g‘iti daraxt gullashidan 2-3 hafta oldin va iyul oyida gektariga 120 kg (sof holda) teng miqdorida 20-25 sm chuqurlikka solinadi. Shag‘alli tuproq yerlarga ekilgan behi bog‘larida o‘g‘itlar miqdori 50% ko‘paytiriladi, bahorda azot uch marotaba, iyun va iyul oylarida solinadi. O‘g‘itlar yerga ROU-5, MPV-I, KSL-5, PT-4 mashinalari yordamida solinadi. Behi daraxtlari ekilgan qumloq, bo‘z yerlarga solinadigan mineral o‘g‘itlarning normasi quyidagilardir: azot gektariga 120 kg, fosfor gektariga 90 kg, kaliy gektariga 45 kg solinadi. Behi ekilgan bog‘larda azot o‘g‘iti 30-40% kuzda (ammoniy sulfat holida) qolgan 60-70% ikki marotaba aprel va iyul oylarida teng miqdorda, fosfor va kaliy kuzda va iyul oyida 50% dan solinadi. Bu yozning ikkinchi yarmida hosil kurtaklarining shakllanishiga hamda daraxtning qishga yaxshi tayyorgarlik ko‘rishiga yordam beradi. Yer haydalgan bo‘lsa, o‘g‘it markazdan qochiradigan NRU-0,5 sochuvchi osma mexanizm bilan sepiladi. Fosfor va kaliy o‘g‘itlarini yerga chuqurroq 20-22 sm qilib solish uchun MPV-I mashinasidan foydalaniladi. Behi ekilgan bog‘ go‘ng shaltog‘i, parranda go‘ngi bilan oziqlantirilsa yaxshi samara beradi. Bu o‘g‘itlarga 5-6 hissa suv qo‘shib bir tekisda suyultirib solinadi yoki suv ular

solib qo‘yilgan chuqur orqali oqiziladi. Chuqurdagi parranda go‘ngi aralashtirilib turiladi. Mineral o‘g‘itlar va organik o‘g‘itlar berib turiladi. Yaxshi hosil olish uchun nok albatta urug‘lantirishga muhtoj bo‘ladi. U me‘yorlar va muddatlarga rioya qilgan holda, qoidalarga muvofiq amalga oshirilishi kerak. Faqat bu holatda, daraxt egalarini mazali mevalar bilan quvontiradi. Nok uchun o‘g‘itlarning asosiy turlari. Yaxshi oziqlanish uchun nok ikki guruh o‘g‘itlarga muhtoj: organik va mineral bo‘ladi[2].

Mineral o‘g‘itlar- nok uchun mineral o‘g‘itlar bahor va kuzda qo‘llaniladi. Shu bilan birga, komponentlar soni mavsumga qarab o‘zgaradi.

Azot- yashil massa hosil qilish uchun kerak. Armut fotosintez uchun zarur bo‘lgan yetarli darajada barglarni hosil qila olmaydi. Azotsiz yosh kurtaklar kam miqdorda hosil bo‘ladi. Ammo elementning ortiqcha bo‘lishi uning yetishmasligi kabi zararli. Azot bilan to‘ldirilgan nok shirasi uchun mazali o‘ljaga aylanadi, uning sharbati chirimagan shakar tufayli ayniqsa shirin bo‘ladi.

Fosfor-nok mevalarining to‘liq pishishi uchun zarurdir. O‘g‘itning asosiy qismi fosforik angidrid (og‘irligi bo‘yicha 20% gacha). U faqat tuproqdagi yetarli namlik bilan so‘riladi.

Kaliy -nokni kuzgi va qishki oziqlantirish uchun muhim element hisoblanadi. Kaliy tuzi (kaliy xlorid + natriy xlorid) ko‘p miqdorda tuxumdonlar hosil qilish uchun bahorda gullashdan oldin va davrida qo‘llaniladi. Kamchilik tarkibida xlor bor bo‘ladi.

Magniy -tuproqda magniy yetishmasligi nok o‘shining sekinlashishiga olib keladi. Sanoat suvda erimaydigan o‘g‘itlar (vermikulit) ishlab chiqaradi, ular qo‘llanilganda va keyinchalik sug‘orilganda tuproqni magniy bilan boyitadi. Magniy kaliyli o‘g‘itlarning bir qismidir. Suvda eruvchan magniy sulfat bog‘bonlar orasida mashhur.

Superfosfat- eng mashhur fosforli oziq-ovqat. Kalsiy sulfatni o‘z ichiga oladi, u tuproqda ortiqcha suv mavjud bo‘lganda so‘riladi. Ikki marta superfosfat yanada tejamkor va samarali. Uning tarkibida kaltsiy sulfat yo‘q. Kompleks o‘g‘itlar sanoat murakkab mineral o‘g‘itlar ishlab chiqaradi. Ular o‘simliklar uchun zarur bo‘lgan miqdorda azot, kaliy va fosforni o‘z ichiga oladi. Kuzgi o‘g‘itlar azotni o‘z ichiga olmaydi (yoki o‘z ichiga oladi, lekin minimal miqdorda) bo‘ladi. Organik o‘g‘itlar tabiat o‘simliklarning oziqlanishiga g‘amxo‘rlik qildi. Tabiiy mahsulotlardan qanday foydalanishni bilish o‘g‘itlarni sotib olish xarajatlarini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Go‘ng va gumus armutni boqish uchun o‘txo‘r hayvonlarning go‘ngi ishlatiladi: echkilar, sigirlar, qo‘ylar, otlar, quyonlar, cho‘chqa go‘ngi oxirgi chora sifatida ishlatiladi.

Qush go‘ngi-bu juda agressiv . Yosh armut ostida yangi qush go‘ngi daraxtning ildiz tizimini yoqishi mumkin. Qush go‘ngi hosil qilinadi va quritiladi, keyin sumkalarga quyiladi va quruq, salqin joyda saqlanadi. Ishlatishdan oldin bir stakan quruq xom ashyo bir chelak suvda aralashtiriladi va bir hafta davomida infuz qilinadi. Keyin, ishlatishdan oldin, bir litr infuzionni 10 litr suv bilan birlashtirib, daraxtlar boqiladi.

Yog‘och kuli -bu nok uchun arzon va samarali o‘g‘itdir. Kul tarkibida: kaliy, kaltsiy, fosfor, magniy, manganets mavjud. Ammo buni yodda tutish kerak: oziqlantirish, suv bilan birlashganda, gidroksidi reaksiya beradi. Shuning uchun, ba‘zi bog‘bonlar tuproqni deoksidlash uchun kuldan foydalanadilar[3].

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki, to‘plangan nazariy bilimlar majmui amaliyotda kuzatish hamda turli tajribaviy jarayonlarni amalga oshirish bilan birgalikda o‘z tasdiqini topdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

I-O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2018 yil 16 yanvardagi PF-5303 sonli “Mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini yanada ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida” Farmoni - Toshkent, 2018 yil.

2- Туркия Республикаси Озиқ-овқат қишлоқ хўжалиги вазирлиги ҳамда “Денизбанк” ҳамкорлигида тайёрланган “100 та китоб”дан иборат тўплами.

3- Арипов А.У., Арипов А.А. «Уруғли интенсив мева боғла-ри». Тошкент: «SHARQ», 2013.-б. 108-121